

УДК 378.091.011.3-051:78].018.43:004]:616.98-36.21COVID-19
DOI: 10.36550/2415-7988-2021-1-199-140-144

ЛЯШЕНКО Ольга Дмитрівна –
кандидат педагогічних наук, доцент, доцент
кафедри інструментально-виконавської майстерності
Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5840-8178>
e-mail: music1951@ukr.net

БУТЕНКО Тетяна Максимівна –
викладач кафедри інструментально-виконавської майстерності Інституту мистецтв Київського
університету імені Бориса Грінченка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2898-3294>
e-mail: t.butenko@kubg.edu.ua

СПЕЦИФІКА ДІЯЛЬНОСТІ ВИКЛАДАЧА-ІНСТРУМЕНТАЛІСТА В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. 2019-й рік приніс нам безліч негативних сюрпризів, але основним, найбільш глобальним, є пандемія смертельно небезпечного вірусу, через що у березні 2020 року було запроваджено жорсткий карантин. У зв'язку з цим перед закладами освіти постали нові виклики, що сприяло змінам у самій системі навчання, як у дошкільній, так і в середній та вищій. Суттєві зміни торкнулися і вищої музичної освіти. Навчання студентів тепер може проводитись як офлайн (традиційно), так і онлайн (дистанційно), або у комбінованій формі (при поверненні до карантину).

Саме тому науковці (психологи, педагоги, музиканти) різних країн світу концентрують свою увагу на нових, сучасних умовах розвитку системи вищої освіти, проводять дослідження, пов'язані з актуальними проблемами в галузі музичної освіти. Суттєвими і необхідними є ті з них, що націлені на музичну галузь, одним із напрямів якої є інструментальна підготовка майбутніх педагогів-музикантів. З урахуванням важливості такого аспекту виникає потреба в дослідженні специфіки роботи викладачів-інструменталістів в умовах дистанційного навчання та осмисленні теоретичних основ викладання інструментально-виконавських дисциплін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні українські науковці широко висвітлюють зміст підготовки фахівців музичного профілю у закладах вищої освіти, досліджуючи різні аспекти інструментально-виконавської підготовки студентів університету (Н. Гуральник, Т. Гризоголазова, О. Економова, Т. Завадська, К. Завалко, С. Кулікова, Є. Куришев, Н. Мозгальова, О. Олексюк, Г. Падалка, Т. Пляченко, Н. Свириденко, В. Тітович, В. Черкасов, О. Щолокова та ін.). У своїх працях вони розглядають як формування у майбутніх

учителів музики музично-творчих здібностей, музичного мислення, навичок самостійної роботи, музично-ігрових рухів, професійно значущих якостей, умінь виконавської інтерпретації, індивідуального стилю, так і розвиток асоціативності в аспекті музичного сприймання на індивідуальних заняттях з основного музичного інструменту й концертмейстерського класу.

Фінські науковці Л. Хіетанен, А. Сепп, Х. Руісмаякі теж проводять спеціальні дослідження, зосереджуючи увагу саме на роботі викладачів і такому методі навчання, як *коучинг*. Результати їхніх досліджень довели, що коучинг у співпраці викладачів музики двох університетів може сприяти їх професійному розвитку та ефективності навчання студентів. Експеримент проходив у двох університетах на курсах навчання гри на фортепіано [8].

Велика кількість наукових праць присвячена дистанційній формі навчання студентів у закладах вищої освіти (Г. Атанов, Я. Бондар, П. Дмитренко, Г. Козлакова, В. Олійник, Р. Паллофф, Е. Скибицький, П. Стефаненко, М. Танась, Х. Ша-Шульц та ін.).

Але найбільш актуальним на сьогоднішній день є проблеми, які виникли в різних країнах світу в системі навчання у період пандемії. Так, російські науковці звертають увагу на виробничу практику студентів вузів культури і мистецтв, що була організована із застосуванням дистанційних освітніх технологій. Л. Галактіонова, виокремлюючи позитивні тенденції проходження студентами виробничої практики в дистанційному форматі (формування і закріплення певних умінь і навичок організації та проведення різних форм мистецької діяльності), звертає увагу і на негативний бік такої практики (брак спілкування із фахівцями від баз практики). Науковець приходить до висновку, що дистанційна форма практики може бути

реалізована тільки як тимчасовий захід в умовах пандемії covid-19. Піаністка і педагог К. Мечетіна, аналізуючи умови й результати дистанційного навчання у класі спеціального фортепіано, висловлює негативну думку щодо таких занять і зазначає, що онлайн навчання не може бути застосоване як заміник очного навчання [4].

Цікаві дослідження були проведені американськими вченими, які досліджували діяльність викладачів музики та їх освітній досвід у період пандемії (Джошуа Рассел, Келлі Паркс, Уільям Бауер, Пітер Міккса). У своїй роботі «Благополуччя та досвід навчання музики: початок нового навчального року під час пандемії» вони розглянули діяльність викладачів музики в період карантину і довели, що їхнє благополуччя постраждало в період пандемії COVID-19. Це було пов'язане з тим, що велика кількість викладачів були змушені терміново перейти на дистанційну форму роботи зі студентами. Ізоляція, яка визнана фактором стресу, уведення до професійних обов'язків виробничих завдань, не пов'язаних із музичною діяльністю, втрата заробітку, використання нових технологій, страх за майбутнє – стали причиною того, що їх психологічний стан погіршився. Звернули увагу дослідники і на факт поступового підвищення ефективності навчання студентів (порівняно із початком пандемії), на позитивні результати корекцій, що відбувалися в системі освіти [7].

Українські науковці-музиканти А. Бондаренко, О. Боднар, О. Кузніченко, Н. Ткач, В. Замороцька за час пандемії теж провели ряд досліджень щодо діяльності викладачів і студентів, які навчаються на різних факультетах закладів музичної освіти.

А такі викладачі музичних вишів, як Н. Лановенко-Мельник, С. Басовська, Л. Остапчук, О. Плакидюк, В. Хохлан, досліджуючи проблему дистанційного навчання в період пандемії охарактеризували переваги та недоліки методів навчання, що базуються на дистанційних технологіях у професійній вокальній освіті; проаналізували позитивні й негативні аспекти очного та заочного дистанційного навчання; окреслили усі загрози та можливості, що виникають під час дистанційного навчання у класі вокалу; узагальнили проблеми в контексті розвитку професійної діяльності викладача вокалу за умов дистанційного навчання (як і яким чином адаптувати освітню програму до нового сучасного освітнього середовища із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій); окреслили ключові компетентності викладачів вокалу в організації дистанційного навчання. Автори зосереджують увагу на

необхідності цілеспрямованого й системного формування відповідних компетентностей педагогів у контексті дистанційного навчання студентів [3].

Грунтовний аналіз означених публікацій свідчить про те, що особливості викладання інструментально-виконавських дисциплін у класичних і педагогічних університетах під час пандемії ще недостатньо досліджені, що доводить *актуальність* нашого наукового пошуку.

Мета статті – охарактеризувати особливості підготовки викладачів інструментально-виконавських дисциплін до онлайн-занять; визначити методи, які забезпечують ефективність викладання інструментально-виконавських дисциплін у системі університетської освіти в період пандемії covid-19.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ще у 2004, а пізніше у 2013 та 2015 роках Міністерство освіти і науки України видало наказ «Про затвердження Положення про дистанційне навчання», метою якого було надання освітніх послуг шляхом застосування у навчанні сучасних інформаційно-комунікаційних технологій за певними освітніми або освітньо-кваліфікаційними рівнями відповідно до державних стандартів освіти. Головним завданням дистанційного навчання було забезпечення громадянам можливості реалізації конституційного права на здобуття освіти та професійної кваліфікації, підвищення кваліфікації [6]. Усі ці роки певна кількість студентів проходили фахову підготовку дистанційно і реалізували своє конституційне право в отриманні дипломів про вищу освіту державного зразка.

Інша ситуація склалась у березні 2020 року після оголошення пандемії й карантину. Усі заклади освіти перешли на дистанційну форму (онлайн) навчання. Згідно наказу МОН № 1/9-154 від 11 березня 2020 року та ректора нашого університету № 189 (від 11.03.2020 р. «Про організацію освітнього процесу на період карантину») усі викладачі та студенти Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка теж перейшли на «екстренне» навчання. Для нас, викладачів Інституту мистецтв, зовсім неочікуваним був цей карантин. Чи були готові ми, викладачі та студенти до нових умов проведення занять?

Якщо проаналізувати діяльність викладачів у період карантину (а це 2020 – 2021 роки) то можна сказати ТАК. Організаційно й методично були підготовлені. Саме тому, що підготовка до дистанційного навчання в нашому університеті відбувається давно (з 2010 року, коли почав існувати Інститут мистецтв при Київському університеті імені Бориса

Грінченка) і система стажування у нас добре продумана.

Кожен викладач упродовж п'яти років проходить стажування за 5 модулями: фаховий (як правило його ми проходимо на базі факультету мистецтв імені А. Авдієвського Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова). Інші – лідерський, дидактичний, дослідницький та ІКТ (інформаційно-комунікаційних технологій) – у нашому університеті. Суттєвим є і те, що кожен із викладачів, за бажання, може вивчати й іноземну (англійську) мову, відповідно до свого рівня володіння нею.

Ми не будемо зупинятися на кожному з перерахованих модулів, звернемо увагу тільки на ІКТ, головна мета проходження якого – підвищення цифрової компетентності викладача. Саме на заняттях із цього модуля викладачі навчилися організовувати і проводити дистанційні навчання, використовуючи апаратні засоби (персональні комп'ютери, сервери, обладнання для відеоконференц-зв'язку тощо), що забезпечують розроблення й використання веб-ресурсів навчального призначення, управління навчальним процесом та необхідні види навчальної взаємодії суб'єктів дистанційного навчання у синхронному й асинхронному режимах. Заняття проводились на платформах Hangouts Meet та Zoom.

Проведене нами опитування (анкетування) викладачів кафедри інструментально-виконавської майстерності Інституту мистецтв дало можливість визначити рівні їх готовності до використання технологій дистанційного навчання. За визначенням О. Боднар, таких рівнів є 3: достатній, середній і високий.

Достатній рівень готовності характеризується знанням основних складових технологій дистанційного навчання, усвідомленням необхідності отримання нових знань щодо використання означеної технології у професійній діяльності, прагненням набути відповідні навички, володінням відповідним понятійним апаратом, умінням працювати з інформацією в електронному вигляді, застосуванням у власній освітній діяльності комунікаційних засобів мережі Інтернет.

Середній рівень готовності відображає уміння викладачів самостійно використовувати та вільно поєднувати елементи технології дистанційного навчання, а саме: поєднувати готові електронні програмні продукти (електронні текстові документи різних форматів, електронні текстові документи із графічними), створювати та поєднувати відео та аудіо-фрагменти; аналізувати та підтримувати тематичні обговорення в умовах форуму та чату; підтримувати в умовах

соціальних мереж професійні групи та роботу в них.

Високий рівень готовності характеризується умінням самостійно створювати й удосконалювати елементи технології дистанційного навчання. Його складовими є: створення персонального веб-ресурсу, зокрема добір оптимального дизайну, методично грамотне формування освітнього контенту, здійснення потематичного формування внутрішньокурсових форумів та чат-конференцій, формування тестової та анкетної баз; удосконалення й оновлення контенту та освітнього процесу персонального веб-ресурсу [1].

Викладачі-респонденти, що взяли участь у нашому дослідженні (а їх 20 осіб), здатні забезпечити підготовку студентів з використання технологій дистанційного навчання на достатньому (40%), середньому (45%) та високому (15%) рівнях.

Завдяки цьому викладачі кафедри інструментально-виконавської майстерності змогли вільно проводити індивідуальні заняття в режимі онлайн-навчання в період карантину, оформити електронні документи з планування освітнього процесу (навчальні програми, розклади індивідуальних занять, власні індивідуальні плани, журнали успішності студентів, персональні кабінети тощо) та створювати електронні навчальні курси. Така робота продовжується і зараз. На сьогоднішній день на кафедрі розроблено 5 електронних навчальних курсів: «Методика викладання гри на спеціальному інструменті (фортепіано)», «Інструментально-педагогічний практикум», «Історія стилів у музичному мистецтві», «Студійний практикум», «ІКТ в галузі музичного мистецтва» та «Цифрові музичні інструменти». На стадії розробки й інші навчальні курси: «Методика викладання спеціального інструмента», «Історія виконавського мистецтва» і т. ін. Слід сказати і про те, що у студіях дистанційного навчання планується проведення записів різних відеолекцій та майстер-класів викладачів.

У зв'язку із переходом на дистанційне навчання викладачами були внесені зміни і в електронні робочі програми навчальних дисциплін, де було зазначено, що всі індивідуальні онлайн-заняття заздалегідь плануються викладачем в гугл-календарі (за розкладом, складеним навчальним відділом Інституту) у форматі онлайн-конференції, на сервісах Zoom або Hangouts Meet (корпоративний), Google Chat, Google Hangouts, Google Classroom. Кожному студенту викладач надсилає посилання на сервіс відеозв'язку для проведення таких занять, доступ до якого (за необхідності) мають і інші

студенти класу, а також викладачі, завідувач кафедри, працівники навчального відділу, адміністрація Інституту мистецтв та університету.

Було також узгоджено, що за відсутності технічного забезпечення (немає світла, не працює комп'ютер, планшет тощо), заняття можуть проводитись і по Skype або Viber. Для цього студент і (або) викладач можуть використати смартфон. Студент також може надіслати викладачу відеозапис своєї роботи над музичними творами та навчальним технічним матеріалом (гамами, вправами, етюдами), які він у цей час опрацьовує. Викладач аналізує гру студента і надає методичні рекомендації для подальшої самостійної роботи студента. Свої коментарі викладач може записати на відео (або надрукувати в текстовому повідомленні) та надіслати студентові.

Усі модульні прослуховування, заліки та екзамени проводяться в запланований час. Студент заздалегідь (за 1 – 5 днів до певної форми контролю) записує своє виконання навчальної програми та самостійно завантажує їх у створену папку на Google-disk, до якої надається доступ викладачам і студентам.

Студенти були зорієнтовані і на те, що записи мають проводитись без вимикання та зупинки відеокамери з початку і до кінця виконання твору. На відео повинно бути чітко видно ігровий апарат виконавця, інструмент та його самого. Камеру бажано встановити праворуч від клавіатури, звернути увагу на освітлення і фон (бажано прибрати з кадру відволікаючі предмети).

З урахуванням специфіки дистанційного навчання були уточнені екзаменаційні програми з інструментально-виконавських дисциплін. Приміром, магістерська програма дисципліни «Музичний інструмент» для студентів 6 курсу містить: або поліфонію або велику форму (на вибір); якщо виконується тільки перша частина сонати, тоді треба зіграти 2 п'єси; якщо ж соната виконується повністю, то грають тільки одну п'єсу [2].

Усі програмні вимоги були реалізовані на онлайн-заняттях, де викладачі використовували різні методи, що дозволило проводити такі заняття на достатньо високому рівні:

1) Метод залучення засобів інформаційно-комунікаційних технологій, який сприяє розвитку комунікативних навичок, музично-інтерпретаційних умінь, формуванню самостійності музичного мислення, оволодінню навичками самопрезентації; створенню «слухової моделі» виконавської інтерпретації музичного твору; формуванню медіа-навичок у навчальній діяльності.

2) Методи саморозвитку і самовдосконалення, спрямовані на розвиток у студентів навичок самостійної роботи над навчальним матеріалом (уміння критично мислити й аналізувати, уміння слухати й розуміти, уміння читати нотний текст з аркуша тощо). Як зазначав Г. Нейгауз, ці методи є найбільш актуальними для педагога. Саме вони дозволяють керувати діяльністю студента та реалізувати «одне із головних завдань педагога – скоріше бути непотрібним учневі <...>, тобто навчити його самостійного мислення, методів роботи, самопізнання й уміння досягти мети» [5, с. 147].

3) Метод коучингу (від англ. *coaching* – тренерство – наставляти, надихати), поєднує методи консультування та тренінгу, але не в класичному вигляді, коли викладач допомагає студентам досягти певної професійної мети, мотивуючи його до досягнення конкретного результату. У процесі роботи зі студентом викладач, який виконує роль провідника, допомагає йому розкрити свій потенціал і максимально його розвинути.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Отже, дослідження специфіки діяльності викладача-інструменталіста в умовах пандемії covid-19 дало змогу:

1) Проаналізувати наукові праці, пов'язані з музичною освітою та досвідом викладання музичних дисциплін в умовах карантину;

2) Провести опитування викладачів інструментально-виконавських дисциплін на предмет їх підготовленості до проведення онлайн-занять з використанням технологій дистанційного навчання.

3) Визначити методи, які допоможуть викладачам забезпечити високий рівень професійної підготовки студентів-інструменталістів у досить проблемних і неоднозначних умовах навчання.

Розуміючи, що період пандемії covid-19 продовжується, ми ставимо за мету наших подальших наукових розвідок дослідження рівнів готовності студентів до онлайн-навчання, визначення проблемних аспектів такого навчання та шляхів їх вирішення.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Боднар О. М. Досвід впровадження дистанційного навчання у фахову підготовку майбутнього вчителя музичного мистецтва. *Мукачівський державний університет*. [Electronic resource].
2. Куришев Є. В. Ляшенко О. Д. Робоча програма навчальної дисципліни «Музичний інструмент» для студентів спеціальності 025 «Музичне мистецтво» магістерського рівня освітньої

програми 025.00.01 «Музичне мистецтво» [Electronic resource].

3. Лановенко-Мельник Н., Басовська С., Остапчук Л., Плакидюк О., Хохлан В. Особливості дистанційного навчання у вокально-педагогічній діяльності майбутнього вчителя музичного мистецтва. *Інноваційна педагогіка: науковий журнал* / голов. ред. Артурас Терешкінас. Херсон: Причорноморський науково-дослідний інститут економіки та інновацій, 2020. Вип. 25. Т. 1. С. 199–203.

4. Мечетина Е. Дистанционное обучение в классе специального фортепиано. [Electronic resource].

5. Нейгауз Г.Г. Об искусстве фортепианной игры: Записки педагога. 5-е изд. Москва: Музыка, 1988. 240 с.

6. Положення про дистанційне навчання: Наказ МОНУ від 25.04.2013 № 466. [Electronic resource].

7. Parkes K. A., Russell J. A., Bauer W.I., Miksza P. The Well-being and Instructional Experiences of K-12 Music Educators: Starting a New School Year During a Pandemic. *Frontiers in Psychology*, 12, art. no. 701189, 2021.

8. Hietanen L., Sepp A., Ruismäki H. Music lecturers' professional development through distant coteaching between two universities in Finland. *Research Studies in Music Education*, 2021.

REFERENCES

1. Bodnar, O. M. (2020). *Dosvid vprovadzhennia dystantsiinoho navchannia u fakhovu pidhotovku maibutnoho vchytelia muzychnoho mystetstva*. [Dosvid vprovadzhennia dystantsiinoho navchannia u fakhovu pidhotovku maibutnoho vchytelia muzychnoho mystetstva]. Kyiv.

2. Kuryshchuk, Ye. V. Liashenko, O. D. (2020). *Robocha prohrama navchalnoi dystsypliny «Muzychnyi instrument»*. [Robocha prohrama navchalnoi dystsypliny «Muzychnyi instrument»]. Kyiv.

3. Lanovenko-Melnyk, N., Basovska, S., Ostapchuk, L., Plakydiuk, O., Khokhlan V. (2020). *Osoblyvosti dystantsiinoho navchannia u vokalno-pedahohichnii diialnosti maibutnoho vchytelia muzychnoho mystetstva*. [Features of distance learning in the vocal and pedagogical activities of the future teacher of music]. Kherson.

4. Mechetyna, E. D. (2020). *Dystantsyonnoe obuchenye v klasse spetsyalnoho fortepiانو*. [Distance learning in a special piano class]. Moscow.

5. Neihauz, H. H. (1988). *Ob yskusstve fortepyannoi yhry: Zapysky pedahoha*. [On the art of piano playing: Teacher's notes]. Moscow.

6. Polozhennia pro dystantsiine navchannia: Nakaz MONU. (2013). [Regulations on distance learning: Order of the Ministry of Education and Science]. Kyiv.

7. Parkes, K. A., Russell, J. A., Bauer, W. I., Miksza, P. The Well-being and Instructional Experiences of K-12 Music Educators: Starting a New School Year During a Pandemic. *Frontiers in Psychology*, 12, art. no. 701189, 2021.

8. Hietanen, L., Sepp, A., Ruismäki, H. Music lecturers' professional development through distant coteaching between two universities in Finland. *Research Studies in Music Education*, 2021.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

ЛЯШЕНКО Ольга Дмитрівна – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри інструментально-виконавської майстерності Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка.

Наукові інтереси: теорія та методика формування виконавської компетентності студентів-інструменталістів у вищій школі.

БУТЕНКО Тетяна Максимівна – викладач кафедри інструментально-виконавської майстерності Інституту мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка.

Наукові інтереси: теорія та методика формування виконавської компетентності студентів-інструменталістів у вищій школі; фахова підготовка майбутніх педагогів-музикантів в умовах університетської освіти.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

LIASHENKO Olga Dmitrievna – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Chair of Instrumental and Performing Skills of the Art Institute of Kyiv University named after Borys Grinchenko.

Circle of scientific interests: problems of formation of executive competence in the theory and methodology of instrumental training in high school.

BYTENKO Tetiana Maksymivna – Lecturer of the Chair of Instrumental and Performing Skills of the Art Institute of Kyiv University named after Borys Grinchenko.

Circle of scientific interests: problems of formation of executive competence in the theory and methodology of instrumental training in high school, professional training of future teachers-musicians.

Стаття надійшла до редакції 10.09.2021 р.